

Η σημασία των αγώνων για τον αστικό χώρο: Μια συνέντευξη του David Harvey (Μέρος Α')

Μετάφραση:Barikat

Γιατί οι αγώνες για τον αστικό χώρο είναι σημαντικοί στη διαδικασία της κοινωνικής αλλαγής; Ποια είναι η σημασία της ανάκτησης του δημόσιου χώρου στα κοινωνικά κινήματα; Πώς επαναπροσδιορίζουμε το εφικτό σε αυτή τη ζοφερή στιγμή των τεράστιων αστικών ανισοροπιών και κοινωνικών ανισοτήτων; Η συνέντευξη που παραχώρησε ο David Harvey στις 24 Οκτωβρίου 2013 στο jadaliyya, μας βοηθά να προσεγγίσουμε τα ερωτήματα αυτά. Ο David Harvey (DH) είναι διακεκριμένος καθηγητής Ανθρωπολογίας και Γεωγραφίας στο City University of New York, διευθυντής του «Center for Place, culture and politics» και συγγραφέας πολλών πρωτοποριακών βιβλίων μεταξύ των οποίων τα «Social Justice and the City» (1973), «The Limits to Capital» (1982), «Spaces of Hope»(2000), «A Brief History of Neoliberalism» (2005), και «Rebel Cities: From the Right to the City to the Urban Revolution» (2012). Σε αυτή τη συνέντευξη ο Harvey περιγράφει πώς οι αγώνες για τον αστικό χώρο και για καλύτερη ποιότητα ζωής στις γειτονιές αποτελούν δείκτες για τη δυναμική της ταξικής πάλης. Τονίζει τη σημασία της συμμετοχής στους αγώνες για την κοινωνική αλλαγή και μας καλεί να επαναπροσδιορίσουμε την εργατική τάξη ούτως ώστε να συμπεριλαμβάνει «όλους όσους παράγουν και αναπαράγουν την αστική ζωή».

Γιατί η διεκδίκηση του αστικού (urban) χώρου είναι σημαντική για τους ανθρώπους και τα κινήματα που επιδιώκουν την κοινωνική και πολιτική αλλαγή;

Θα ξεκινήσω με ένα απλό θεωρητικό υπόβαθρο, που προέρχεται από τη μελέτη του δευτέρου τόμου του Κεφαλαίου. Το απλό γενικό επιχείρημα του Μαρξ είναι ότι η υπεραξία, το κέρδος, παράγεται στη διαδικασία παραγωγής. Φυσικά ο πρώτος τόμος του Κεφαλαίου, που είναι και αυτός που διαβάζουν όλοι, αναφέρεται αποκλειστικά στην παραγωγή. Ξεκαθαρίζει όμως ότι το προϊόν που παράγεται δεν έχει αξία μέχρι αυτή να «πραγματωθεί» στην αγορά. Επομένως, όπως αναφέρει στα «Grundrisse», είναι η αντιφατική ενότητα μεταξύ παραγωγής και πραγμάτωσης της αξίας που στην πραγματικότητα ορίζει τι είναι το κεφάλαιο.

Τώρα αν το σκεφτούμε αυτό, βλέπουμε ότι η παραγωγή δημιουργεί υπεραξία, αλλά επίσης βλέπουμε ότι η αξία δεν γίνεται αντιληπτή απαραίτητα στο σημείο που παράγεται αλλά κάπου αλλού. Για παράδειγμα, η αξία μπορεί να παράγεται σε ένα κινέζικο εργοστάσιο και στη συνέχεια να πραγματώνεται σε ένα εμπορικό κέντρο στο Οχάιο. Επομένως η αστικοποίηση είναι, σε πολλά επίπεδα, ένα πεδίο πραγμάτωσης της υπεραξίας. Υπάρχει μια πιο βαθιά σύνδεση στην κυκλοφορία του κεφαλαίου μεταξύ παραγωγής και πραγματοποίησης με αποτέλεσμα οι αγώνες στην αστική σφαίρα είναι τόσο σημαντικοί όσο και στην εργασιακή.

Οι εργάτες μπορούν να αγωνίζονται για υψηλότερους μισθούς και καλύτερες εργασιακές συνθήκες και ενδεχομένως το πετυχαίνουν στο χώρο εργασίας τους. Όταν όμως παίρνουν την αύξησή τους, επιστρέφουν σπίτι και ανακαλύπτουν ότι πρέπει να τη δώσουν πίσω και πάλι στην αστική τάξη για να πληρώσουν το αυξημένο νοίκι, την πιστωτική κάρτα, το λογαριασμό του τηλεφώνου και τόσα άλλα. Επομένως από την πλευρά του εργάτη υπάρχει μια ανησυχία όχι μόνο για το τι συμβαίνει στο σημείο της παραγωγής αλλά και για το

κόστος της κατοικίας, των υπηρεσιών, των αγαθών, των εμπορευμάτων στα καταστήματα, κρυφά χρέη από υποθήκες, δάνεια κλπ.

Ερμηνεύω αυτές τις δύο μορφές εργατικού αγώνα, που σε πολλές θεωρίες αναλύονται χωριστά, ως μια αντιφατική ενότητα. Οι αγώνες που δίνονται στις πόλεις για μια ανθρώπινη καθημερινότητα είναι εξίσου σημαντικοί με αυτούς στους εργασιακούς χώρους. Αυτή η ενότητα ήταν ανέκαθεν πολύ σημαντική για μένα, παρ' όλο που ορισμένοι προτιμούν να την αγνοούν. Επηρεάζει όμως τη μορφή των πόλεων, το κόστος ζωής, τον τρόπο με τον οποίο τα ενοίκια κατανέμουν τα εισοδήματα στο χώρο και τη δημιουργία γκέτο. Ιστορικά μιλούσαμε για γκετοποίηση των φτωχών, αλλά σήμερα βλέπουμε τους πλούσιους να δημιουργούν γκέτο για να απομονωθούν από τον υπόλοιπο κόσμο.

Το αντιμετωπίζω λοιπόν σαν ένα ενιαίο πρόβλημα, μολονότι υπάρχει αυτό που αποκαλώ αντιφατική ενότητα μεταξύ αυτού που συμβαίνει στο σημείο παραγωγής και του χώρου διαβίωσης. Επί της ουσίας, αυτό που λέω είναι ότι μπορείς να πετυχαίνεις σημαντικές νίκες στο χώρο της παραγωγής και στο χώρο διαβίωσης να σου τα παίρνουν όλα πίσω. Οι εργάτες πλήττονται απ' την αύξηση των ενοικίων, και μπορούμε να το δούμε αυτό, στον τρόπο που το κεφάλαιο ως σύνολο βγάζει ακόμα υψηλότερα κέρδη μέσα από τα υψηλά ενοίκια, τις τηλεφωνικές χρεώσεις κλπ.

Αυτό το κομμάτι είναι πολύ κρίσιμο για μένα όταν διδάσκω. Μπορώ να διδάξω στους φοιτητές μου θεωρητικά για τους εργασιακούς χώρους, όμως οι περισσότεροι δεν έχουν ιδέα για αυτούς. Αλλά αν τους μιλήσω για το νοίκι που πληρώνουν, καταλαβαίνουν ακριβώς αυτό που θέλω να πω. Τους λέω ότι αγωνίζονται για τα ίδια πράγματα και με τον τρόπο αυτό παίζουν το παιχνίδι της ταξικής πάλης.

Για μένα, οι αγώνες για τον αστικό χώρο και την ποιότητα της καθημερινότητας στις γειτονιές είναι εξαιρετικά κρίσιμοι στην κατανόηση της ταξικής πάλης. Το απίστευτο με το κεφάλαιο είναι η ελαστικότητά του: αν χάσει εδώ, κερδίζει αλλού. Σε μια περίοδο κοινωνικής δημοκρατίας που είχε χάσει κάποια δύναμη στους εργασιακούς χώρους, προσπάθησε να επανακτήσει όσα είχαν κερδίσει οι εργαζόμενοι μέσω αυτών των άλλων μηχανισμών. Πιστεύω ότι είναι ατυχές σε πολλές θεωρίες, συμπεριλαμβανομένης και της μαρξιστικής παράδοσης, αυτό που συμβαίνει στον χώρο διαβίωσης να θεωρείται δευτερεύον. Το κεφάλαιο κερδίζει από αυτή την αντίληψη που δε θεωρεί τον αστικό χώρο κομμάτι της δυναμικής της ταξικής πάλης. Προσωπικά, αυτή η αντιφατική ενότητα μεταξύ παραγωγής και πραγμάτωσης είναι απαραίτητη για τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τη σχέση μεταξύ της παραγωγής της αξίας, της υπεραξίας και της πραγμάτωσης της.

Φυσικά ένα από τα προβλήματα της Μαρξιστικής θεωρίας είναι ότι κανείς δε διαβάζει τον δεύτερο τόμο του Κεφαλαίου για την διαδικασία πραγμάτωσης και όλοι αναφέρονται αποκλειστικά στην παραγωγική διαδικασία. Ο δεύτερος τόμος το κεφαλαίου διαβάζεται δύσκολα, αλλά αποτελεί σημαντική έλλειψη στις ριζοσπαστικές αναλύσεις η απουσία αναφοράς σε αυτή την ενότητα μεταξύ παραγωγής και πραγμάτωσης.

Ενώ στην Κωνσταντινούπολη οι αστικές (urban) ρίζες της εξέγερσης στο πάρκο Γκεζί τονίστηκαν περισσότερο, αυτές των αραβικών εξεγέρσεων είναι λιγότερο εμφανείς – παρά το ότι στην Αίγυπτο, για παράδειγμα, η κρίση στέγης και η αδυναμία νέων ενηλίκων να εξασφαλίσουν μια στέγη ώστε να δημιουργήσουν οικογένειες έπαιρναν ανεξέλεγκτες διαστάσεις. Πώς θα χαρακτήριζες τη διαφορά στον εντοπισμό της αστικής κρίσης στις 2 αυτές εξεγέρσεις;

Δεν είμαι ειδικός όσον αφορά την Κωνσταντινούπολη ή το Κάιρο, συνεπώς οφείλω να ομολογήσω ότι νιώθω πολύ αμήχανα που θεωρούμαι ο νο1 ειδικός σε θέματα για τα οποία δε γνωρίζω τίποτα. Ήμουν στην Κωνσταντινούπολη πριν την εξέγερση και ήξερα αρκετά για την πόλη ώστε να είναι σε θέση να παρατηρήσω ότι υφίσταντο μια εντυπωσιακή διαδικασία αστικής ανάπλασης. Υπήρχαν γερανοί οικοδομών παντού! Η τουρκική οικονομία είναι η δεύτερη πιο γρήγορα αναπτυσσόμενη οικονομία στον πλανήτη και η κατασκευή και η αστικοποίηση ασφαλώς παίζουν ρόλο στο πώς αναπτύσσεται. Όμως πρόκειται για μια φούσκα, και καθώς η φούσκα μεγαλώνει, άνθρωποι εκτοπίζονται. Με αντιπάθησαν πολύ στην Κωνσταντινούπολη γιατί σε μια συνέντευξη στο ραδιόφωνο, τους είπα ότι μου θυμίζει την Μαδρίτη το 2005 πριν την κατάρρευση. Γίνονται πολλοί αγώνες ενάντια στις εκτοπίσεις. Είχα την τύχη να έχω συναδέλφους που μου έδειξαν τα διάφορα κομμάτια της πόλης όπου συνέβαιναν ο εξευγενισμός (gentrification) και οι εξώσεις.

Υπήρχε μεγάλη αναταραχή σχετικά με τα φαραωνικά σχέδια που ετοίμαζε η κυβέρνηση για την πόλη. Όταν ανακοίνωσαν το σχέδιο για την πλατεία, δεν ξαφνιάστηκα καθόλου που υπήρξαν αντιδράσεις. Όμως, απ' όσο γνωρίζω, οι αντιδράσεις στην Αίγυπτο και τη βόρεια Αφρική γενικά, επικεντρώθηκαν αλλού. Το υπόβαθρο των εξεγέρσεων στη βόρεια Αφρική ήταν οι επαναλαμβανόμενες ταραχές που λάμβαναν χώρα τα τελευταία 15-20 χρόνια για το ζήτημα της τροφής. Το υψηλό κόστος των τροφίμων αποτελούσε βασικό ζήτημα, όμως οι τοπικοί πληθυσμοί έγιναν μάρτυρες μιας γιγαντιαίας αύξησης των ανισοτήτων γύρω τους, καθώς υπάρχει τεράστια διαφθορά.

Όταν οι αραβικές εξεγέρσεις έφτασαν στο Κάιρο, η πρώτη μου σκέψη ήταν πόσο έμοιαζε με το Παρίσι κατά τη γαλλική επανάσταση το 1848. Το Παρίσι του 1848 και το σημερινό Κάιρο παρουσιάζουν ενδιαφέρουσες ομοιότητες. Στο Παρίσι του 1848, ο λαός αποφασίζει να ξεφορτωθεί το βασιλιά Λουδοβίκο Φίλιππο Α' και τον ξεφορτώνεται πράγματι το Φεβρουάριο του 1848, αλλά αυτό ήταν το εύκολο κομμάτι. Αντίστοιχα στις 25 Ιανουαρίου του 2011 η εξέγερση στην Αίγυπτο ολοκληρώνεται με την ανατροπή του Μουμπάρακ. Στο Παρίσι, λίγους μήνες μετά, τον Ιούνιο του 1848, η εργατική επανάσταση συνεντρίβη από έναν στρατιωτικό μηχανισμό που επέβαλε την τάξη. Στην περίπτωση του Παρισιού, η «τεχνογνωσία» όσον αφορά τη διαχείριση του πλήθους προήλθε από την Αλγερία, που ήταν γαλλική αποικία. Ο στρατιωτικός μηχανισμός αντιμετώπισε τους ανθρώπους στις λεωφόρους σαν αποικιακούς υπηκόους και άνοιξε πυρ εναντίον τους. Αυτό ήταν το τέλος εκείνης της εξέγερσης. Όσα συνέβησαν στην Αίγυπτο τον Ιούλιο, είχαν μια παράξενη ομοιότητα με τις μέρες του Ιουνίου στο Παρίσι, με την καταστολή απ' τον στρατό. Στο Κάιρο ωστόσο, δεν επρόκειτο για σοσιαλιστική αλλά αστικοδημοκρατική επανάσταση με στόχο την εξάλειψη της διαφθοράς και των ανισοτήτων και την προσπάθεια δημιουργίας μιας πιο δημοκρατικής κοινωνίας.

Στο Κάιρο υπήρξε επίσης μια σαφής συμμαχία, που παρουσιάζει ομοιότητες με την Κωνσταντινούπολη. Στο Κάιρο, ενώθηκε το κίνημα των εργατών, που έκανε κινητοποιήσεις το προηγούμενο διάστημα, με το νεολαιίστικο κίνημα και τον πληθυσμό της πόλης που ήταν δυσαρεστημένος λόγω των ανισοτήτων, των υψηλών τιμών των τροφίμων και της διαφθοράς. Έτσι

η συμμαχία που προέκυψε δεν ήταν ομοιογενής, ακριβώς όπως και στην Κωνσταντινούπολη. Για παράδειγμα, στην Κωνσταντινούπολη, οι οπαδοί της Μπεσίκτας (ποδοσφαιρική ομάδα της εργατικής τάξης) συμμετείχε στις διαδηλώσεις φωνάζοντας σεξιστικά συνθήματα. Όταν όμως οι φεμινιστές/ριες αντέδρασαν, αυτοί συμφώνησαν να τα αλλάξουν. Έτσι και

στις 2 περιπτώσεις έχουμε μια ετερογενή συμμαχία γύρω από τη δυσαρέσκεια απέναντι σε ένα καθεστώς που λειτουργεί αυταρχικά και χωρίς διαβούλευση/διάλογο/συναίνεση. Δε θα έλεγα ότι πρόκειται για σοσιαλιστικές επαναστάσεις αλλά για αστικές εξεγέρσεις λόγω της αυξημένης δυσαρέσκειας.

Η Κωνσταντινούπολη δεν αρέσει στην τουρκική κυβέρνηση – και εδώ αποκτά σημασία ο παραλληλισμός με το Παρίσι. Η Κωνσταντινούπολη αποτελεί το κέντρο της αντιπαράθεσης, όπως και άλλα μεγάλα αστικά κέντρα. Έτσι ενώ η κυβέρνηση προωθεί φανατικά την ανάπτυξη των μεγαλουπόλεων, έρχεται σε σύγκρουση με τους πληθυσμούς που τις κατοικούν.

Όμως γίνεται η δυσαρέσκεια για τον Ερντογάν να συγκριθεί με αυτήν για τον Μουμπάρακ;

Λοιπόν, και στις δύο περιπτώσεις οι αγώνες δίνονται ενάντια στον αυταρχισμό και τα εξαιρετικά υψηλά επίπεδα διαφθοράς. Πρόκειται για καθεστώτα τα οποία από την αρχή βασίστηκαν στην διαφθορά. Δεν ισχυρίζομαι πως διαφθορά δεν συναντάται σε μέρη όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, εκεί όμως είναι νόμιμη (αναφερόμενος στη νομίμως καθιερωμένη χρηματοδότηση των προεκλογικών εκστρατειών από εταιρείες, επιχειρηματικούς ομίλους κλπ).

Πηγή: Jadaliyya